

УДК: 597.2/(477)

Ю.В. Мовчан, А.М. Романь

Національний науково-природничий музей НАН України
вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01601 Україна

СУЧАСНИЙ СКЛАД ІХТІОФАУНИ БАСЕЙНУ СЕРЕДНЬОГО ДНІПРА (ФАУНІСТИЧНИЙ ОГЛЯД)

Наведені дані щодо видового складу круглоротих і риб чотирьох водосховищ (Канівського, Кременчуцького, Дніпродзержинського та Дніпровського) та їх основних приток. На сучасному етапі іхтіофауна басейну Канівського водосховища нараховує 51, Кременчуцького — 46, Дніпродзержинського — 43 і Дніпровського — 54 види. Загалом іхтіофауна басейну Середнього Дніпра нараховувала до 68 видів (56 у минулому, 62 зараз), таких, що вже зникли — 6 (*A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *R. frisii*, *B. borysthenicus*, *S. labrax*), нових видів — 12 (*C. cultriventris*, *P. parva*, *A. pontica*, *L. gibbosus*, *P. demidoffii*, *G. baloni*, *P. glenii*, *B. brauneri*, *N. ratan*, *M. batrachocephalus*, *K. longicaudata*, *K. caucasica*), зміна видового складу риб по Середньому Дніпру досягає 26,5%.

Ключові слова: іхтіофауна, зміна видового складу, Середній Дніпро, Україна.

Вступ

Басейн Середнього Дніпра охоплює ділянку ріки від гирла р. Десна (не включаючи останнє, фактично від м. Київ) до м. Запоріжжя (нижня частина нині затоплених Дніпровських порогів). На сьогодні вона складається з каскаду із чотирьох водосховищ: Канівського, Кременчуцького, Дніпродзержинського та Дніпровського (Запорізького) і включає такі основні притоки як Трубіж, Стугна, Супій, Сула, Рось, Вільшанка, Тясмин, Псел, Ворскла, Оріль і Самара.

Опубліковано вже багато робіт, які певною мірою висвітлюють стан іхтіофауни басейнів цих дніпровських водосховищ, проте у переважній своїй більшості вони відносно фрагментарні, оскільки лише частково торкаються питань загального фауністичного складу риб. Більшість з них має рибогосподарське спрямування і пов'язані переважно з вивченням складу промислових видів риб. Значно гірше вивчена іхтіофауна додаткової системи Середнього Дніпра. Загалом сучасний стан іхтіофауни згаданих вище водосховищ та їх приток можна вважати недостатньо висвітленим.

Метою даної роботи є аналіз змін в іхтіофауні басейну Середнього Дніпра за весь період його вивчення в тому числі і аналіз її сучасного стану.

© Ю.В. МОВЧАН, А.М. РОМАНЬ, 2014

Матеріал і методи

В роботі використані матеріали, що представлені в колекціях Зоологічного музею Національного науково-природничого музею НАН України (далі ННПМ) (Мовчан та ін., 2003) та Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Сучасний склад іхтіофауни вивчався за зборами риб за період з 2003 по 2015 роки у поєднанні з аналізом літературних даних.

Досліджувалися як іхтіофауна корінного русла, так і основних приток басейну Середнього Дніпра. Види, позначені зірочкою (*) занесені до Червоної книги України (2009), таксономічний склад подається за відповідними публікаціями (Мовчан, 2009, 2011).

Результати

На сьогодні в басейні Середнього Дніпра зустрічається 62 види круглоротих і риб з 54 родів 18 родин. Це представники **Petromyzontidae**: *Eudontomyzon mariae* (Berg, 1931)*; **Acipenseridae**: *Acipenser ruthenus* Linnaeus, 1758*, *A. gueldenstaedtii* Brandt et Ratzeburg, 1833*, *A. stellatus* Pallas, 1771*, *Huso huso* (Linnaeus, 1758)*; **Anguillidae**: *Anguilla anguilla* (Linnaeus, 1758); **Clupeidae**: *Clupeonella cultriventris* (Nordmann, 1840), *Alosa pontica* (Eichwald, 1838); **Cyprinidae**: *Leuciscus leuciscus* (Linnaeus, 1758)*, *Squalius cephalus* (Linnaeus, 1758), *Petroleuciscus borysthenticus* (Kessler, 1859), *Idus idus* (Linnaeus, 1758), *Rutilus rutilus* (Linnaeus, 1758), *R. frisii* (Nordmann, 1840)*, *Scardinius erythrophthalmus* (Linnaeus, 1758), *Chondrostoma nasus* (Linnaeus, 1758), *Alburnoides rossicus* Berg, 1924*, *Alburnus alburnus* (Linnaeus, 1758), *Leucaspis delineatus* (Heckel, 1843), *Eupallasella percunurus* (Pallas, 1814)*, *Vimba vimba* (Linnaeus, 1758), *Blicca bjoerkna* (Linnaeus, 1758), *Abramis brama* (Linnaeus, 1758), *Ballerus sapa* (Pallas, 1814), *B. ballerus* (Linnaeus, 1758), *Aspius aspius* (Linnaeus, 1758), *Pelecus cultratus* (Linnaeus, 1758), *Rhodeus amarus* (Bloch, 1782), *Pseudorasbora parva* (Temminck & Schlegel, 1846), *Gobio gobio* (Linnaeus, 1758), *Romanogobio belingi* (Slastenenko, 1934), *Barbus borysthenticus* Dybowski, 1862*, *Cyprinus carpio* Linnaeus, 1758, *Carassius carassius* (Linnaeus, 1758)*, *C. gibelio* (Bloch, 1782), *Tinca tinca* (Linnaeus, 1758); **Cobitidae**: *Cobitis taenia* Linnaeus, 1758, *Sabanejewia baltica* Witkowski, 1994, *Misgurnus fossilis* (Linnaeus, 1758); **Balitoridae**: *Barbatula barbatula*, Linnaeus, 1758); **Siluridae**: *Silurus glanis* Linnaeus, 1758; **Esocidae**: *Esox lucius* Linnaeus, 1758; **Salmonidae**: *Salmo labrax* Pallas, 1814*, **Lotidae**: *Lota lota* (Linnaeus, 1758)*; **Atherinidae**: *Atherina pontica* (Eichwald, 1831); **Gasterosteidae**: *Pungitius platygaster* (Kessler, 1859), *Gasterosteus aculeatus* Linnaeus, 1758; **Syngnathidae**: *Syngnathus nigrolineatus* Eichwald, 1831; **Centrarchidae**: *Lepomis gibbosus* (Linnaeus, 1758); **Percidae**: *Sander lucioperca* (Linnaeus, 1758), *S. volgensis* (Gmelin, 1789)*, *Perca fluviatilis* Linnaeus, *Percarina demidoffii* Nordmann, 1840, *Gymnocephalus cernuus* (Linnaeus, 1758), *G. baloni* Holcik & Hensel, 1974*, *G. acerinus* (Gueldenstaedt, 1774)*; **Odontobutidae**: *Percottus glenii* Dybowski, 1877; **Gobiidae**: *Benthophiloides brauneri* Beling & Iljin, 1927*, *Benthophilus nudus* (Berg, 1898), *Neogobius melanostomus* (Pallas, 1814), *N. fluviatilis* (Pallas, 1814), *N. gymnotrachelus* (Kessler, 1857), *N. ratan* (Nordmann, 1840), *Mesogobius batrachocephalus* (Pallas, 1814), *Proterorhinus semilunaris* (Heckel, 1837), *Knipowitschia longicaudata* (Kessler, 1877), *K. caucasica* (Berg, 1916). Зауважимо, що *N. kessleri*, *N. ratan* і *N. gymnotrachelus* зараз деякі дослідники відносять до роду **Ponticola** Iljin, 1927.

Слід зазначити, що принаймні ще 10 видів восьми родів з чотирьох родин, а саме, представники **Polyodontidae**: *Polyodon spathula* (Walbaum, 1792); **Cypriidae**: *Hypophthalmichthys molitrix* (Valenciennes, 1844); *Aristichthys nobilis* (Richardson, 1845); *Ctenopharyngodon idella* (Valenciennes, 1844); *Mylopharyngodon*

piceus (Richardson, 1846); *Carassius auratus* (Linnaeus, 1758); **Catostomidae:** *Ictiobus cyprinellus* (Valenciennes, 1844); *I. bubalus* (Rafinesque, 1818); *I. niger* (Rafinesque, 1819); **Salmonidae:** *Parasalmo mykiss* (Walbaum, 1792) у більшій чи меншій мірі штучно розводяться і вирощуються у водосховищах, басейнах ГЕС, ГАЕС, у приватних ставках, експонуються в паркових водоймах тощо, деякі з них іноді трапляються в річках додаткової системи басейну Середнього Дніпра, але природних умов для розмноження в наших водах майже всі ці види не знаходять. На жаль, стала інформація про їх розповсюдження в цьому басейні ріки відсутня, і тому вони при оцінці складу іхтіофауни іноді згадуються, але до уваги звичайно не приймаються.

Басейн Канівського водосховища. Канівське водосховище створене внаслідок перекриття руслової частини Дніпра греблею ГЕС восени 1972 р. (заповнене у 1973–1976 рр.), на відстані 713 км від гирла. Довжина його берегової лінії складає 411 км, площа дзеркала — 41920 км², повний об'єм — 2,62 км³, середньорічний стік — 43,9 км³, річний водообмін здійснюється 17–18 разів на рік. Довжина водойми 164 км, максимальна ширина 8 км (середня — 5,5 км), максимальна глибина 21 м (середня — 3,9 м) (Дрозд, 1953). Будівництвом цієї водойми було завершено створення всього каскаду дніпровських водосховищ.

К.Ф. Кесслером (1856) для ділянки ріки, що відповідає сучасному водосховищу, відзначалося 42 види круглоротих і риб (або 43, якщо рахувати *Gasterosteus aculeatus*, яку він вказував посилаючись на рибалок). Д.О. Белінг (Белинг, 1914) наводить 41 вид круглоротих і риб (або 43 разом з *G. aculeatus* і *Cottus gobio*, яких сам він не знаходив, але для іхтіофауни зазначає). З його списку вже зникають *A. stellatus* і *H. huso*, відзначаються нові види *Eupallasella percunurus* та *Syngnathus nigrolineatus*. Пізніше цей список риб збагачується на *Petroleuciscus borysthenticus* і *Proterorhinus semilunaris* (Белінг, 1932). Е. Шарлемань (Шарлеман, 1914) знаходив у старицях і озерах острова Труханів навпроти Києва до 30 видів, зокрема, що цікаво, *Eudontomyzon mariae*, *P. borysthenticus*, *Barbus borysthenticus*, *Barbatula barbatula* і *Syngnathus nigrolineatus*, а Д.О. Белінг (1915) вказує на наявність тут ще й *E. percunurus*. У Дніпрі, на ділянці Київ – Кременчук, було відзначено 29 (Белінг, 1932), в 23 заплавних водоймах Канівського рибгоспу – 29 (Носаль, 1937), а на ділянці Ржищів – Канів у 1936 р. 30 (Носаль, 1947) видів. Н.О. Вавілова та ін. (1964) в районі Канівського учлігоспу нараховували в Дніпрі до 36 видів риб, у тому числі вперше відзначили *N. melanostomus*. У 1965–1967 рр. в зоні майбутнього водосховища відзначалося від 32 (Залевский, 1969) до 36 видів з 10 родин (Залевский, Сальников, 1972). До створення Канівського водосховища були проведені також роботи по вивченню іхтіофауни ділянки Дніпра від греблі Київської ГЕС до м. Канева (Волков, 1971), на якій загалом було зібрано 30 видів риб, зокрема вперше для місцевої фауни відзначені *C. cultriventris* і *N. kessleri*. Натомість представники Petromyzontidae, Acipenseridae, Anguillidae, *R. frisii*, *A. rossicus* та ряд інших видів знайдені не були, що можна пов'язати, мабуть, з тим, що автором відловлювалася лише молодь риб. Пізніше вважали, що загалом до зарегулювання Дніпра тут налічувалося до 48 видів (Сухойван, Вятчанина, 1989). За нашими оцінками, раніше іхтіофауна Дніпра безпосередньо на ділянці майбутнього водосховища нараховувала до 47 видів (табл. 1). Стан популяцій *P. borysthenticus* і *E. percunurus* зараз залишається невідомим: скоріше за все ці види в даній водоймі вже зникли.

Можна констатувати, що перші суттєві зміни в іхтіофауні відбулись вже після створення Дніпровського (Запорізького) водосховища. З ділянки Дніпра, яка відповідає межах сучасного Канівського водосховища, зникають такі види як *A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *A. pontica* і *R. frisii* тощо, натомість з'являються *N. melanostomus* (Вавілова та ін., 1964) *C. cultriventris* і *N. kessleri* (Волков,

Таблиця 1. Іхтіофауна басейну Середнього Дніпра.
Table 1. Fish fauna of Middle Dnieper basin.

Таксон	Канівське вдсх		Пригоки вдсх.		Басейн Канівського вдсх		Кременчуцьке вдсх		Пригоки вдсх.					Басейн Кременчуцького вдсх		Дніпродзержинське вдсх		Пригоки вдсх.		Басейн Дніпродзержинського вдсх.		Дніпровське вдсх		Пригоки вдсх.		Басейн Дніпровського вдсх		Загалом басейн Середнього Дніпра		
			Трубів	Стугна	Басейн Канівського вдсх	Кременчуцьке вдсх	Супій	Сула	Рось	Вільшанка	Тясмин	Басейн Кременчуцького вдсх	Дніпродзержинське вдсх	Псел	Ворскла	Басейн Дніпродзержинського вдсх.	Дніпровське вдсх	Оріль	Самара	Басейн Дніпровського вдсх	Загалом басейн Середнього Дніпра									
Petromyzontidae	+				+	+																								
<i>Eudontomyzon mariae</i> *	+				+	+																								
Acipenseridae	+				+	+																								
<i>Acipenser ruthenus</i> *	+				+	+																								
<i>A. geadenstaedtii</i> *	+				+	+																								
<i>A. stellatus</i> *	+				+	+																								
<i>Huso huso</i> *	+				+	+																								
Anguillidae	+				+	+																								
<i>Anguilla anguilla</i>	+				+	+																								
Clupeidae	+				+	+																								
<i>Clupeonella cultriventris</i>	+				+	+																								
<i>Alosa pontica</i>	+				+	+																								
Cyprinidae	+				+	+																								
<i>Leuciscus leuciscus</i> *	+				+	+																								
<i>Squalius cephalus</i>	+				+	+																								
<i>Petroleuciscus borysthenicus</i>	+				+	+																								
<i>Idus idus</i>	+				+	+																								
<i>Rutilus rutilus</i>	+				+	+																								
<i>R. frisii</i> *	+				+	+																								
<i>Scardinius erythrophthalmus</i>	+				+	+																								
<i>Chondrostoma nasus</i>	+				+	+																								
<i>Alburnoides rossicus</i> *	+				+	+																								
<i>Alburnus alburnus</i>	+				+	+																								
<i>Leucaspis delineatus</i>	+				+	+																								
<i>Eupallasea percunus</i> *	+				+	+																								
<i>Vimba vimba</i>	+				+	+																								
<i>Blicca bjoerkna</i>	+				+	+																								
<i>Abramis brama</i>	+				+	+																								
<i>Ballerus ballerus</i>	+				+	+																								

Сучасний склад іхтіофауни басейну Середнього Дніпра (фауністичний огляд)

Таксон	Канівське вдсх		Притоки вдсх		Басейн Канівського вдсх		Кременчуцьке вдсх		Притоки вдсх		Басейн Кременчуцького вдсх		Дніпродзержинське вдсх		Притоки вдсх		Басейн Дніпродзержинського вдсх.		Дніпровське вдсх		Притоки вдсх		Басейн Дніпровського вдсх		Загалом басейн Середнього Дніпра			
	Трубів	Стугна	Супій	Сула	Рось	Вільшанка	Тясмин	Псел	Ворскла	Оріль	Самара	Псел	Ворскла	Оріль	Самара	Псел	Ворскла	Оріль	Самара	Псел	Ворскла	Оріль	Самара	Псел	Ворскла	Оріль	Самара	
<i>Ballerus sapa</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	
<i>Aspius aspius</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Pelecus cultratus</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Rhodeus amarus</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Pseudorasbora parva</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Gobio gobio</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Romanogobio belingi</i>	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Barbus borysthenticus*</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Cyprinus carpio</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Carassius carassius*</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>C. gibelio</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Tinca tinca</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Cobitidae</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Cobitis taenia</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Sabanejewia baltica</i>	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Misgurnus fossilis</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Balitoridae</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Barbatula barbatula</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Siluridae</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Silurus glanis</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Salmonidae</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Salmo labrax*</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Esocidae</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Esox lucius</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Lotidae</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Lota lota*</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Atherinidae</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Atherina pontica</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Gasterosteidae</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Pungitius platygaster</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Gasterosteus aculeatus</i>	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Таблиця 1. Продовження. Table 1. Continuing.

Таблиця 1. Продовження. Table 1. Continuing.

Таксон	Канівське вдсх					Притоки вдсх.		Басейн Канівського вдсх					Кременчуцьке вдсх					Канівське вдсх					Басейн Дніпродзержинського вдсх.					Притоки вдсх.		Дніпровське вдсх		Притоки вдсх.		Басейн Дніпровського вдсх		Загалом басейн Середнього Дніпра	
	Стугна	Трубіж	Супій	Сула	Рось	Вільшанка	Тясмин	Басейн Кременчуцького вдсх	Дніпродзержинське вдсх	Псел	Ворскла	Басейн Дніпродзержинського вдсх.	Дніпровське вдсх	Оріль	Самара	Басейн Дніпровського вдсх	Оріль	Самара	Басейн Дніпровського вдсх	Загалом басейн Середнього Дніпра																	
Syngnathidae	+	-	-	-	+	-	-	+?	-	-	-	+	+	-	+	-	-	+	+	+																	
<i>Syngnathus nigrolineatus</i>	+	-	-	-	+	-	-	+?	-	-	-	+	+	-	+	-	-	+	+	+																	
Centrarchidae	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-																	
<i>Lepomis gibbosus</i>	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-																	
Percidae	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-																	
<i>Sander lucioperca</i>	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-																	
<i>S. volgensis</i> *	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-																	
<i>Percis fluviatilis</i>	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-																	
<i>Percarina demidoffi</i> *	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-																	
<i>Gymnocephalus cernuus</i>	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-																	
<i>G. baloni</i> *	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-																	
<i>G. acerinus</i> *	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-																	
Odontobutidae	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>Percottus glenii</i>	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
Gobiidae	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>Benthophiloides braueri</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>Benthophilus nudus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>Neogobius melanostomus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>N. kessleri</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>N. fluviatilis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>N. gymnotrachelus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>N. ratan</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>Mesogobius batrachoseperhalus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>Proterorhinus semilunaris</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>Knipowitschia longecaudata</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	
<i>K. caucasica</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-																	

Примітка. 1) При подвійних позначках: ліва показує наявність виду в минулому (+ -), права — наявність сучасна, наші дані (+ -); ? — існування ймовірне або викликає сумнів; 2) * — таксони, занесені до Червоної книги України (2009).

1971), *N. gymnotrachelus* (Пинчук и др., 1985), *Mesogobius batrachocephalus* (Смірнов, 2001), *Pseudorasbora parva* (Сухойван, Вятчанина, 1989), *Perccottus glenii* (Сабодаш, Ткаченко, 2002), а також товстолобики білий і строкатий та білий амур (Сухойван, Вятчанина, 1989). До інтродуцентів можна віднести і свійського коропа, який також був вселений штучно і, мабуть, міг зайняти екологічну нішу сазана. Вказівка на знахідку *P. phoxinus* (Смірнов, 2001, Ситник та ін., 2008), виходячи з особливостей біології цієї риби, є помилковою, як і помилкова наявність *B. stellatus* (Смірнов, 2001) в околицях Києва (Манило, 2009). Щодо можливої наявності тут *C. gobio*, то фактичних даних, які підтверджують це як у минулому, так і зараз, немає. Окремо слід звернути увагу на такі види як *E. mariae*, *A. ruthenus*, які востаннє відзначалися у 1989 році (Сухойван, Вятчанина, 1989), та *P. borysthenticus* і *B. borysthenticus* (Смірнов, 2001). Вони скоріше за все вже повністю зникли на даній ділянці Дніпра.

Загалом сучасна іхтіофауна Канівського водосховища оцінюється по різному: вона нараховує 38 видів (Ситник та ін., 2008), 43 види (Коханова та ін., 2008), 44 види (Смірнов, 2001) чи 40 (разом з вселенцями до 50) видів (Сухойван, Вятчанина, 1989). За нашими підрахунками, власне в самому водосховищі зараз відзначається принаймні 48 видів.

Сучасний стан іхтіофауни безпосередньо Канівського водосховища мало вивчений. Відомо (Коханова та ін., 2009), що рибогосподарське освоєння водойми почалося на п'ятому році її існування. До цього був проведений комплекс меліоративних робіт, спрямованих на розвиток сировинної бази. Зі складу іхтіофауни на цей час вже зникли такі реофіли як *R. frisii*, *B. borysthenticus* та інші, але у водойму були вселені цьоголітки білого амура, білого та строкатого товстолобиків. Виявилось, що цьоголітки останніх з невисокою індивідуальною масою перебували під сильним пресом місцевих хижаків, частка яких у загальній іхтіомасі досягала 30%. Щоб знизити негативний вплив хижаків на продуктивність рослиноїдних риб, з 1982 р. Канівське водосховище щороку стало зариблюватися вже крупнішими дволітками цих риб, переважно гібридами товстолобиків. Промислову іхтіофауну Канівського водосховища в наш час формують переважно 12 видів риб. Крупний частик представлений лящем, судаком, щукою, сомом та рослиноїдними рибами (білий, строкатий товстолобики та їх гібриди), серед дрібного частика відзначено плітку, карася, плоскирку, краснопірку, окуня та чехоню, при цьому такі види як рибець, головень, підуст, клепець у промислових уловах становлять лише 0,2–0,5%, а найчисленнішим малоцінним видом є верховодка.

Порівняння іхтіофауни руслової ділянки Дніпра до спорудження греблі Дніпрогесу з сучасним складом риб в Канівському водосховищі виявляє значні зміни, які торкнулися видового складу його мешканців: одні з них вже тут повністю зникли, деякі скоротили свій ареал у межах басейну, інші, навпаки, почали свій ареал розширювати або вперше реєструються у водоймі. Зокрема, до побудови Дніпрогесу в межах руслової частини Дніпра майбутнього Канівського водосховища, (без приток), відзначалося до 47 видів міног і риб, проте у наш час вже не вказуються тут 10, але констатуються 12 нових, невідомих з часів К.Ф. Кесслера (1856) видів (табл. 1).

Серед приток, які впадають у Канівське водосховище, найбільшими є річки Трубіж і Стугна. Трубіж, ліва притока Дніпра, має довжину 113 км з площею басейну 4700 км² (Дрозд, 1953).

Вивченню іхтіофауни Трубежу приділялося мало уваги. В ній заходили *P. borysthenticus* (Шарлеман, 1914), *E. percunurus* (Белинг, 1915). Станом на 1976 р. вона нараховувала 23 види (Полтавчук, 1976). В колекції риб ННПМ є ще *Cobitis taenia* (зібрана Полтавчуком, але чомусь ним не врахована) та *Sabanejewia baltica*, *Gymnocephalus baloni*, *A. rossicus*, *P. parva*, *Pungitius platygaster*, *Perccottus glenii* і

N. gymnotrachelus, здобуті в інші часи. Попередні дані щодо іхтіофауни р. Трубіж представлені в роботі Ю.К. Куцоконь та ін. (2012) — у даній водоймі останніми знайдено 22 види риб. За нашими даними, для річки загалом відомо принаймні 35 видів (24 у минулому і 34 на сьогодні), її видовий склад змінився більше як на 34%.

Стугна, права притока Дніпра, має довжину 70 км і площу басейну 787 км². Її іхтіофауна вивчена недостатньо. В ній відзначають від 20 (Полтавчук, 1976) до, за сучасними даними, 30 видів (разом з товстолобиками і білим амуром — 33) (Сабодаш та ін., 2001; Куцоконь, Циба, 2011; Циба, 2014). Вказівки про наявність сазана в цій річці, скоріше за все, пов'язані з використанням даного виду (*Cyprinus carpio*) в якості об'єкта рибництва. Збільшення видового різноманіття пояснюється появою видів-вселенців (*P. parva*, *P. glenii*, *P. platygaster*, *G. aculeatus*, *S. nigrolineatus*, *N. gymnotrachelus*, товстолобиків білого і строкатого, білого амура тощо). Відповідно нашим підрахункам, у цій водоймі загалом відзначалося принаймні 34 види (20 у минулому і 33 на сьогодні), видовий склад змінився на 50%.

Підсумовуючи дані по кількісному складу іхтіофауни басейну Канівського водосховища разом з його притоками, можна констатувати, що в ньому загалом відзначалося принаймні 61 вид (48 у минулому і 51 у наш час), а його фауністичний склад змінився на 37,7% (табл. 1).

Басейн Кременчуцького водосховища. Кременчуцьке водосховище утворене в результаті перекриття Дніпра дамбою ГЕС на 12 км вище від м. Кременчук. Його заповнення розпочате восени 1959 р. і закінчене навесні 1961 р. Довжина берегової лінії цієї водойми дорівнює 800 км, площа басейну — 46000 км², повний об'єм — 13,5 км³, середньорічний стік — 48,4 км³, річний водообмін здійснюється 2,5–4 рази на рік. Довжина водойми 159 км, максимальна ширина 28 км (середня — 15,1 км), максимальна глибина 20 м (середня — 6 м).

Іхтіофауна Дніпра в районі майбутнього Кременчуцького водосховища налічувала до 43 видів круглоротих і риб (Кесслер, 1856). До них, мабуть, слід додати ще і *Lepomis gibbosus*, який міг бути в басейні р. Рось (Великохатько, 1929). Тобто до зарегулювання іхтіофауна басейну Дніпра, якій відповідав майбутньому Кременчуцькому водосховищу, нараховувала принаймні 44 види. О.М. Вашенко (1958, цитовано за: Озінковська та ін., 2009) для цієї ділянки до створення дамби Кременчуцького водосховища нараховували до 47 видів круглоротих і риб, у тому числі *P. borysthenticus*, *E. percunurus*, *R. belingi* і *Proterorhinus semilunaris* (цей вид зазначався і К.Ф. Кесслером (1856), але з р. Ворскла, тобто з басейну Дніпродзержинського водосховища). За іншими матеріалами (Сухойван, Вятчанина, 1989), тут зустрічалося до 48 видів. Аналогічні останнім даним і наші підрахунки (табл. 1).

Після утворення Кременчуцького водосховища іхтіофауна цієї ділянки Дніпра збіднила до 36 видів (Вавілова та ін., 1964), в 1960–1963 рр. в уловах молоді зустрічалося 25 видів (Волков, 1965), в 1960–1964 рр. — 28, у тому числі стерлядь, марена, минь (Коновалов, Симонова, 1965), а в 1963–1972 рр. — від 27 до 29 видів риб (Волков, 1967, 1969, 1975; Волков, Власенко, 1978). О.Ф. Ляшенко (1970) за період 1960–1966 рр. виявлена молодь 33 видів 8 родин, зокрема й молодь *A. ruthenus*, але в уловах вже були відсутні *E. mariae*, *B. borysthenticus* і *L. lota*, а дещо пізніше (1966–1967 рр.) у Тясминській затоці і нижній частині водосховища була виявлена молодь лише 23 видів (Ляшенко, Іванюков, 1970). За матеріалами 1975–1981 років наводиться список 29 видів личинок і мальків риб 7 родин (Кундиев, 1986). За іншими даними тут відзначалося 40 видів, до яких додавалося ще 10 видів далекосхідних і понто-каспійських вселенців (Сухойван, Вятчанина, 1989). Цікава динаміка зміни видового складу молоді водосховища наводиться С.П. Озінковською та ін. (2009): 1960–1966 рр. — 34 види, 1971–2005 — 29, 2006–

2007 — 30 видів риб.

Після заповнення Кременчуцького водосховища в ньому зникають *A. rossicus*, *E. percnurus* і *P. borysthenticus* (два останніх види востаннє відзначені А.Н. Волковим в 1969 р.). *B. sapa*, *V. vimba*, *P. cultratus* і *B. borysthenticus* ще деякий час після заповнення водосховища трапляються в малькових ловах як у самому водосховищі, так і в деяких його притоках (Волков, 1965, 1967, 1969, 1975; Волков, Власенко, 1978), проте починаючи з 70-х років минулого століття вони вже тут не відзначаються (Озінковська та ін., 2009). Разом з тим, у водоймі фіксуються нові види: з 1964 р. — *N. melanostomus* (Вавілова та ін., 1964), з 1963 — *P. platygaster* (Волков, 1975), з 1965 р. — *N. kessleri* (Волков, 1967), з 1966 р. — *C. cultriventris* (Волков, 1969), з 1991 по 2000 рр. у водоймі відзначається *S. nigrolineatus*, а з 2001 по 2005 рр. — *P. parva* (Озінковська та ін., 2009).

Сучасна іхтіофауна власне Кременчуцького водосховища, за літературними даними (Алексієнко, 2009; Озінковська та ін., 2009, ін.), налічує 30–35 видів риб (або, можливо, до 36 разом з минем, якого востаннє для водосховища вказували деякі автори (Волков, 1975, Сухойван, Вятчанина, 1989). За нашими підрахунками тут може зустрічатися до 37 видів (табл. 1).

Дніпро в межах водосховища приймає води двох лівобережних (Супій, Сула) і трьох правобережних (Рось, Вільшанка, Тясмин) приток.

Річка Супій має довжину 144 км, площу басейну 2160 км², похил 0,35 м/км, більша частина її русла заболочена.

Іхтіофауна Супою станом на 1963–1965 рр нараховувала 26 видів риб (Волков, 1967). Проте автор не наводить окремого списку по кожній притоці за винятком 11 найчисленніших видів Кременчуцького водосховища: *I. Idus*, *R. rutilus*, *S. erythrophthalmus*, *A. alburnus*, *B. bjoerkna*, *A. brama*, *B. ballerus*, *G. gobio*, *C. carpio*, *E. lucius*, і *P. fluviatilis*. Пізніше іхтіофауна Супою вивчалася М.О. Полтавчуком (1976), за даними якого також нараховувала 26 видів, в числі яких вказувалися *B. ballerus*, і, востаннє відзначений на цій ділянці Дніпра ще до створення Кременчуцького водосховища (Вавілова і ін., 1964), *E. percnurus*, а також *G. baloni*, представлений у колекції риб ННПМ за зборами 1971 р. (1 екз.) і 1978 р. (2 екз.). Таким чином, іхтіофауна р. Супій станом на 1976 р. нараховувала щонайменше 27 видів риб (табл. 1). За нашими даними зараз тут зустрічається до 33 видів (загалом відзначалося до 36 видів), а зміна іхтіофауни складає 20%.

Довжина Сули дорівнює 363 км, площа басейну 19600 км², похил 0,20 м/км, ширина 10–75 м (в окремих місцях до 200 м), глибина 1,8–3,5 м (на ямах до 6 м і більше).

Фауністичний склад риб цієї річки вивчений недостатньо. К.Ф. Кесслером (1856) для неї вказувалися *E. mariae*, *R. frisii*, *A. rossicus*, *L. delineatus*, *A. aspius*, *R. amarus*, *C. carpio*. У минулому в Сулі нараховували від 26 (Волков, 1967, разом з водосховищем) до 27 (Полтавчук, 1976) видів риб. За нашими даними, враховуючи і фондові колекції ННПМ, до 33 видів. Сучасні відомості щодо іхтіофауни р. Сула фрагментарні і представлені в роботах А.В. Подобайла (2008) і Н. Глової та ін. (2012). В басейні Сули відзначалося загалом до 44 видів (33 у минулому і 39 сучасних), а видовий склад змінився на 36,4%.

Річка Рось серед усіх приток цього водосховища є найдовшою, її довжина рівна 346 км, площа басейну 12575 км², похил 0,61 м/км, середня ширина 50 м.

К.Ф. Кесслером (1856) повідомлялося, що у Рось заходив *A. gueldenstaedtii*, Д.О. Белінг (1923) ще в 1921 р. знаходив у річці *S. nigrolineatus*, А. Фещенко (1928) відзначав в ній понад 23 види, зокрема й *E. mariae*. Докладніші дані щодо іхтіофауни Росі наводяться в роботі Ф.Д. Великохатька (1929), який відзначає в ній 29 видів риб, зокрема й *R. frisii* і, можливо, *L. gibbosus*. Пізніше Д. Белінг (1937) для цієї водойми вказує 30 видів. О.М. Волков (1967) у цій водоймі (разом з

водосховищем) відзначає 26 видів, у тому числі *B. ballerus*, якого інші дослідники тут не знаходили, М.О. Полтавчук (1976) нараховував для р. Рось до 31 виду, зокрема і *A. rossicus*, яку в інших водоймах басейну вже не відзначали. Вперше для Росі вказуються *N. kessleri* (Куцоконь, 2006) і *P. glenii* (Куцоконь, Негода, 2006). За останніми літературними даними іхтіофауна Росі нараховує 37 видів риб (Куцоконь, 2004; Куцоконь, Циба, 2011). Порівняно з попередніми даними у фауністичних списках з'являються *P. cultratus*, *P. parva*, *R. belingi*, *G. aculeatus*, *P. glenii*, *N. kessleri* і *N. gymnotrachelus*, але зникають *R. frisii*, *V. vimba*, *B. sapa*, *B. borysthenticus*, *C. carassius*, *M. fossilis* і *L. lota* тощо. За нашими підрахунками, в Росі загалом відзначалося принаймні 48 видів, а зараз налічується 38. Зміна іхтіофауни складає 39,6% (табл. 1).

Річка Вільшанка. Довжина 106 км, площа басейну 1220 км², похил 0,89 м/км.

У Вільшанці (разом з водосховищем) зареєстровано 26 видів риб (Волков, 1967). М.О. Полтавчук (1976) для даної водойми наводить список з 27 видів. За нашими підрахунками в цій річці зараз відзначається 26 видів риб (з 29, які реєструвалися для річки загалом), іхтіофауна змінилася майже на 7%.

Річка Тясмин. Довжина 161 км, площа басейну 4540 км², похил 0,34 м/км, ширина 10–70 м, глибина до 6 м.

По іхтіофауні р. Тясмин є лише дані М.О. Полтавчука (1976), за якими вона налічує 18 видів. З них лише два, *C. carassius* і *B. barbatula*, не відмічені в р. Вільшанка.

За нашими підрахунками, сучасна іхтіофауна басейну Кременчуцького водосховища разом з притоками нараховує щонайменше 46 видів.

Басейн Дніпродзержинського водосховища. Після перекриття русла Дніпра дамбою ГЕС біля с. Романькове вище Дніпродзержинська у 1962 р. почало функціонувати Дніпродзержинське водосховище, яке було заповнене у 1963–1964 рр. Довжина берегової лінії водойми складає 360 км, площа басейну 33360 км², повний об'єм 2,45 км³, середньорічний стік 52,2 км³, річний водообмін здійснюється 18–20 разів на рік. Довжина водосховища 125 км, максимальна ширина 8 км (середня — 5,1 км), максимальна глибина 16 м (середня — 4,3 м) (Дрозд, 1953).

Іхтіофауну цієї водойми можна, мабуть, вважати недостатньо вивченою у порівнянні з іншими водосховищами. Перші дані щодо її складу в річці, до створення дамби Дніпрогесу, надає К.Ф. Кесслер (1856), який відзначав тут разом з *G. aculeatus* 42 види. П.П. Молоків-Журський (1928) наводить для цієї ділянки 36 видів, а також згадує деякі види, по яким відомості в нього відсутні, або є тільки посилання на літературу (Мінога струмкова ?, *A. nudiventris*, *A. stellatus*, *A. anguilla* — промислового значення не має ?, *A. pontica*, Тараня ?, *V. vimba*, *C. gibelio* — розглядає як річкову форму *C. carassius*, *Cottus gobio* ?, *N. kessleri* і *P. semilunaris*), які, мабуть, брати до уваги не можна. Г.Б. Мельников (1960) для ділянки від м. Кременчук до м. Дніпродзержинськ вказує молодь 22 видів риб (шука, плітка, ялець, головень, в'язь, краснопірка, білизна, підуст, пічкур звичайний, верховодка, плоскирка, лящ, рибець, судак, синець, окунь, йорж звичайний, йорж носар, гірчак, щипавка звичайна, бички пісочник і цуцик). Пізніше в зоні майбутнього водосховища відзначали до 30 видів 7 родин, з яких 21 вид вважався промисловим, зокрема, наприклад, у 1954 р. тут виловили 195 ц *B. borysthenticus* (Макеєв, 1961). П.Г. Сухойван і Л.І. Вятчанина (Сухойван, Вятчанина, 1989) в іхтіофауні Дніпродзержинського водосховища (мабуть, в його басейні ?) відзначали 52 види. За нашими підрахунками у Дніпрі на цій ділянці раніше нараховувалося принаймні 44 види.

Вже у перші роки існування Дніпродзержинського водосховища (грудень 1963 р.) відзначалося повне зникнення в ньому цьоголіток реофільних риб і збіль-

шення чисельності особин у лімнофільних видів, яких нараховували до 22 видів, зокрема згадується і *P. platygaster* (Беляев та ін., 1965). Зауважується також, що коли там проводився так званий меліоративний лов, різко знизилася число реофільних видів (клепець, марена, головень, ялець, в'язь), значно впали улови синця і підуста (Луговая, 1977). Сучасніші дані щодо іхтіофауни даної водойми дещо фрагментарні. Так В.Л. Булахов та ін. (2008) для Дніпродзержинського водосховища зазначають *B. ballerus*, *B. sapa*, *L. lota*, *S. volgensis*, *M. batrachocephalus*, а також морську голку, окуня, йоржа звичайного, бичків головача, гонця, кругляка, пісочника і цуцика для водосховищ Дніпра в межах Дніпропетровської області, зокрема й для Дніпродзержинського. Переважна більшість сучасних робіт присвячена вивченню промислової іхтіофауни, яка сумарно не перевищує 20 видів. За даними Б.М. Богданова (2007) промислова іхтіофауна Дніпродзержинського водосховища налічує 16 видів, основними з яких є лящ і плітка (видовий список не наводиться). Інші автори (Назаров, Борисенко, 2013) вказують на 13 промислових видів (лящ, плітка, судак, карась, плоскирка, окунь, сом, краснопірка, щука, білизна, сазан, лин, тюлька). Вперше для даного водосховища вказуються *P. parva* (Діденко, 2013) і *N. ratan* (Manilo, Didenko, 2013).

Водосховище приймає води двох великих лівобережних приток Дніпра — річок Псел і Ворскла, іхтіофауна яких розглянута тільки у межах України.

Псел тече по Білгородській і Курській областях Росії та Сумській і Полтавській областях України, його довжина 717 км (в Україні 520 км), площа басейну 22800 км² (в Україні 16270 км²), похил 0,23 м/км, ширина 30–100 м, глибина 2–4 м (на ямах до 6 м).

К.Ф. Кесслером (1856) в іхтіофауні Псла відзначалося до 32 видів риб. Найдокладніше видовий склад риб цієї річки наводиться в роботах Л.Д. Беляєва (Беляев, 1954, 1955, 1959, 1960, 1965), в яких автор проаналізував іхтіофауну як у гирлових ділянках, так і на ділянках річки на відстані 10 км, 35 км та близько 350 км (до міста Суми) від гирла та у водосховищах річки. Загалом тут було відзначено 36 видів риб з 8 родин (Беляев, 1965). За нашими підрахунками, враховуючи фондові колекції ННПМ, у Пслі зараз зустрічається до 34 видів із загалом 43 в ньому відзначених, а зміна видового складу іхтіофауни складає понад 18%.

Ворскла протікає по Белгородській області Росії та у Сумській і Полтавській областях України. Довжина 464 км (в Україні 317 км), площа басейну 14700 км² (в Україні 12590 км²), похил 0,3 м/км, ширина на верхній частині 35–50 м, на нижніх ділянках до 100–150 м, глибина 2–4 м.

К.Ф. Кесслер (1856) відзначав у Ворсклі *C. nasus*, *A. rossicus*, *L. delineatus*, *B. ballerus*, *C. carpio*, *S. lucioperca*, *N. fluviatilis*, *P. semilunaris* тощо. За іншими даними, в основу яких покладені відомості про іхтіофауну різних ділянок (гирлова частина, вище на 10 км, і аж до міста Ахтирка, тобто за 300 км від гирла, водосховища), для Ворскли наводиться від 24 до 33 таксонів риб (Беляев, 1955, 1959, 1960, Федий, Беляев, 1960). Враховуючи фондові колекції ННПМ, у Ворсклі зараз зустрічається до 30 видів риб, зміна видового складу іхтіофауни складає понад 26%.

Загалом, якщо брати до уваги відомості літератури і фондових колекцій ННПМ, сучасна іхтіофауна басейну Дніпродзержинського водосховища разом з притоками нараховує щонайменше 43 види.

Басейн Дніпровського (Запорізького) водосховища. Дніпровське (Запорізьке) водосховище створене шляхом перекриття русла Дніпра греблею в місті Запоріжжя для вирішення проблеми дніпровських порогів і виробництва електроенергії. Воно заповнялося двічі: у 1931–1934 (гребля була зруйнована 18 серпня 1941 року) і у 1947–1948 рр. після відбудови греблі. Довжина берегової лінії 550 км, площа басейну 39000 км², повний об'єм 3,3 км³, середньорічний стік

53,2 км³, річний водообмін здійснюється 12–14 разів на рік. Довжина водойми 129 км, максимальна ширина 7 км (середня — 3,2 км), максимальна глибина 53 м (середня — 8 м) Дрозд, 1953).

Ґрунтовні іхтіологічні дослідження порожистої ділянки Дніпра почалися з 1926–1927 років, після створення Дніпровської гідробіологічної станції. Зокрема, публікуються роботи, які присвячені видовому складу риб цієї ділянки до зарегулювання Дніпра (Сироватский, Гудимович, 1927; Егерман, 1927, 1929; Белінг, 1928, 1929, 1931, 1935; Паншин, 1931, Короткий, 1937, 1938 та ін.). На той час для порожистої ділянки р. Дніпро вказується 33 види і один підвид риб (Сироватский, Гудимович, 1927), 42 види (Паншин, 1931), 46 видів і один підвид риб (Короткий, 1937, 1938), 55 видів (Сухойван, Вятчанина 1989). На ділянці Дніпра в межах майбутнього водосховища загалом відзначалося до 52 таксонів круглоротих і риб.

Після побудови Дніпрогесу відбувалися суттєві зміни у видовому складі риб. Зокрема поступово зникають представники реофільного комплексу *A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *R. frisii*, *A. rossicus*, згодом ще й *B. sapa*, *B. borysthenticus*, *G. acerinus* тощо. Видовий склад на кінець 50-х років минулого століття скоротився до 38 видів (Мельников, 1955) – 40 (Кононов и др., 1960).

З 50-х років проводилися роботи по інтродукції в Дніпровське водосховище тарані і рибиця (Булахов, 1962; Мельников, Булахов, 1962). До кінця 60-х іхтіофауна водосховища вже нараховувала 43 види (Булахов, 1966). На початок 70-х (1971–1972 рр.) років вона збагатилася на товстолобиків білого і строкатого, білого амура і карася сріблястого (Булахов и др., 1977). Стан іхтіофауни водосховища у 80-х роках висвітлювався у багатьох роботах (Булахов и др., 1983; Тарасенко, Христов, 1986; Тарасенко и др., 1989; Фауна..., 1982, 1983, 1984, 1986, 1988). З 55 видів у минулому і їх зменшення до 44 вже у водосховищі повідомляють П.Г. Сухойван і Л.І. Вятчанина (Сухойван, Вятчанина, 1989), але зазначають, що разом з далекосхідними і понто-каспійськими вселенцями чисельність сягає 50 видів.

За останніми даними (Бондарев и др., 2003; Новицкий и др., 2005, Булахов та ін., 2008) іхтіофауна сучасного Дніпровського водосховища нараховує принаймні 64 види круглоротих і риб. При цьому враховуються й інтродуценти, серед яких *Ictalurus punctatus*, *I. nebulosus* і *Coregonus lavaretus maraenoides*, *C. albula ladogensis*, *Gambusia affinis*, спроби акліматизації яких завершилися невдало. За нашими підрахунками сучасна іхтіофауна водосховища налічує до 48 видів (табл. 1).

Окремо, мабуть, слід звернути увагу на так звані види-вселенці. Важко погодитися з Р.О. Новіцьким (2005), який до видів-саморозселенців (?) (періодично використовується також термін види-аутакліматизанти) відносить оселедця чорноморсько-азовського, атерину чорноморську, колючку триголкуву, берша, бичків кнута, гонця, кругляка та морську голку, які є представниками понто-каспійської іхтіофауни. Можна говорити, що деякі з них розширили межі свого ареалу, хоча оселедець чорноморсько-азовський — напівпрохідний вид, і в Дніпрі відмічався ще К.Ф. Кесслером (1856), а Е. Шарлемань (Шарлеман, 1914) відзначав морську голку на початку 20 століття у старицях і озерах острова Труханів навпроти Києва.

Цікаво, що не всі зазначені цитованими вище авторами види знайдені безпосередньо у водосховищі, частина з них є представниками додаткової системи або відзначена лише в притоках. Так, *E. mariae* зібрана в нижній течії р. Самара, Самарській затоці Дніпровського водосховища та в р. Оріль (Булахов та ін., 2008; Новіцький, Мовчан, 2009), *A. rossicus* відмічена в середній течії р. Оріль (Новіцький, 2005), *P. borysthenticus*, *B. barbatula* у річках Оріль і Самара (Новицкий и др., 2005) тощо. Зазначимо також, що тараня як окремий таксон нами не розглядається.

A. pontica після створення водосховища не реєструвався 30 років і повторно був відзначений у 1961 році, де утворив жилу форму (Булахов та ін., 2008), а пузанок азовсько-чорноморський (*A. tanaica*) за даними тих же авторів, наче фіксувався у водосховищі з кінця останньої чверті ХХ ст., але наразі не відзначається, хоча і включений до списку сучасної фауни. Аналогічна ситуація і з *Salmo gairdneri*, який не трапляється в уловах з 2000 року, *B. sapa*, який не зустрічається останні 15 років, *B. borysthenicus*, який не відзначається в уловах з 60-х років минулого століття, *R. frisii* (не зустрічається з початку 50-х років), *G. acerinus* (не трапляється з 1964 р.), а також *R. belingi*, дані щодо поширення якого до цього часу не підтвержені.

З іншого боку, *A. ruthenus* періодично зустрічається на верхній та нижній ділянках водосховища (Булахов та ін., 2008), зрідка на верхній ділянці відмічається *A. anguilla* (Новицкий, 2001; Булахов та ін., 2008). Окрім того, в цій водоймі нещодавно відзначені нові для її іхтіофауни види, зокрема *P. parva*, *M. batrachocephalus* (Новицкий и др., 2002), *B. brauneri* (Новицкий, Христов, 2005), *B. nudus* (середня течія р. Самара: Новицкий та ін., 2006), *K. caucasica* (Паньков, 2007) тощо.

Дніпровське водосховище приймає води двох великих лівобережних приток Дніпра — річок Оріль і Самари.

Оріль має довжину 384 км, площу басейну 10900 км², похил 0,27 м/км, ширину від 2–10 м до 40 м (місцями до 100 м), глибину до 6 м.

За матеріалами 1938, 1940 і 1946 років іхтіофауна річки Оріль нараховувала 28–29 видів риб, але при цьому наголошувалося, що в ній зовсім відсутні *E. mariae*, *A. ruthenus*, *B. ballerus*, *B. sapa* (Короткий, 1949, 1950). Проте *E. mariae* в наш час вказується для в р. Оріль вище села Царичанка (Булахов та ін., 2008). У акваторіях природного заповідника «Дніпровсько-Орільський», який розташований в долині Дніпра і русловій частині Орілі, в 1990–2002 роках зареєстровано 41 вид 11 родин (Бондарев и др., 2003). В.Л. Булахов та ін. (2008) в гирловій частині р. Оріль і прилеглий русловій частині Дніпра відзначають понад 24 таксони, зокрема й *E. mariae*, *A. ruthenus*, *E. percnurus* тощо. За нашими підрахунками в цій річці зараз можливо відзначити принаймні 36 таксонів, а склад її іхтіофауни змінився майже на третину (табл. 1).

Довжина річки Самара 320 км, площа басейну 22600 км², похил 0,33 м/км, ширина в середній і нижній ділянках переважно 40–60 м, місцями до 300 м, глибина 2–4 м, на ямах до 6 м.

Іхтіофауна Самари вивчена недостатньо, особливо її сучасний стан. Л.В. Рейнгард (1929, цитовано за: Журавель, 1948) вказував на трапляння в Самарі личинок *E. mariae*, а П.А. Журавель (1948) знайшов дорослу особину цієї міноги у гирлі річки (17.04.1946). Г.Б. Мельников і Г.Ф. Коблицька (Мельников, Коблицькая, 1948) повідомляють, що до створення Самарського водосховища (створено в 1934 р.) для річки було відомо 30 видів, при цьому сюди на нерест заходили осетер, севрюга, білуга, оселедець, вирезуб і рибець, у 1935–1936 рр. у Самарському водосховищі відзначалося до 34, переважно лімнофільних видів, а в 1944–1946 рр., тобто вже після зруйнування Дніпрогесу, безпосередньо в Самарі відловлено 30 видів риб, зокрема й *E. percnurus*. В 1947–1954 рр., після відновлення греблі, в гирловій частині Самари відзначали до 31 виду риб (Чаплина, 1955). Серед сучасних відомостей можна послатися на матеріали В.Л. Булахова та ін. (2008), в яких для Самари згадуються понад 21 вид риб, та Р.О. Новицького та ін. (2006) про першу знахідку бичка-пуголовка голого — *B. nudus* на середній течії Самари (автори помилково розглядають цей вид як бичок-пуголовок зірчастий, *Benthophilus stellatus stellatus*, ареал якого пов'язаний з басейном Азовського моря). За нашими підрахунками сучасна іхтіофауна річки налічує не менше 44 видів, (33 таксони), видовий склад риб змінився майже на 23% (табл. 1).

Узагальнюючи динаміку складу риб усього басейну Дніпровського водосховища можна констатувати, що в ньому, за нашими підрахунками, загалом раніше відзначалося до 53 видів міног і риб, зараз зустрічається принаймні 54.

До викладеного вище можна додати, що ряд видів, зокрема *H. molitrix*, *A. nobilis*, *C. idella*, *M. piceus* (Cyprinidae), *Ictalurus punctatus*, *I. nebulosus* (Ictaluridae), можливо й *Polyodon spathula* (Polyodontidae), тільки штучно розводяться і вирощуються у водоймах басейну Дніпровського водосховища чи водоймах його додаткової системи (водойми-охолоджувачі, ставки тощо), як і в деяких інших водосховищах басейну Середнього Дніпра, проте ми не включаємо останніх до списку іхтіофауни, адже випадки самовідтворення цих видів у природних водоймах не відомі. Ще кілька таксонів, зокрема *Salmo gairdneri* (Salmonidae), *Coregonus lavaretus maraenoides*, *C. albula ladogensis* (Coregonidae), *Gambusia affinis* (Poeciliidae), у різні часи були інтродуковані у водойми басейну Дніпровського водосховища, але наразі ніде не відзначаються, їх треба вважати зниклими, і тому вони не враховані.

Обговорення

Порівняння іхтіофауни відповідних ділянок Дніпра до спорудження греблі Дніпрогесу та інших гребель з сучасним складом риб виявило значні зміни, які торкнулися його мешканців. Так частина з них зникла, деякі скоротили свій ареал в межах басейну, інші, навпаки, почали його розширювати, нарешті з'явилися нові, невідомі раніше види, які натуралізувалися і увійшли до складу місцевих іхтіофаун. Такі перетворення викликані, в першу чергу, суттєвою динамікою гідрологічного, гідрохімічного, температурного і інших режимів як результат перетворення корінного русла Дніпра на каскад з чотирьох водосховищ.

За нашими підрахунками (табл. 2) іхтіофауна Дніпра в межах створеного в минулому Канівського водосховища нараховувала 47 видів, на сучасному етапі вона включає принаймні 48 видів (зараз тут вже не відзначаються 10, новими є 12 видів), а зміна видового складу іхтіофауни дорівнює 37,3%. До складу іхтіофауни Дніпра в межах Кременчуцького водосховища входило до 48 видів, зараз в ній можна нарахувати лише 37, при цьому тут вже не відзначається 21, новими є 10 видів, зміна видового складу іхтіофауни досягає 52,5%. Іхтіофауна Дніпра в межах

Таблиця 2. Динаміка видового складу водосховищ Середньої течії Дніпра.

Table 2. Dynamics of the Middle Dnieper reservoirs species composition.

Динаміка видового складу	Водосховища Середньої течії Дніпра				Разом по всім водосховищам
	Канівське	Кременчуцьке	Дніпродзержинське	Дніпровське	
Кількість видів: відзначалося загалом	59	59	55	63	66
у минулому	47	48	44	52	53
сучасна	48	37	37	48	56
сучасних сумнівних	1	2	8	3	2
зараз вже не відзначається	10	21	11	10	7
нових	12	10	9	10	12
Зміна видового складу іхтіофауни, %	37,3	52,5	36,4	31,7	28,8

Дніпродзержинського водосховища налічувала принаймні 44 види, зараз до 37 видів (тут вже не відзначаються 11, нові 9 видів), зміна видового складу іхтіофауни досягає 36,4%. Іхтіофауна Дніпра в межах майбутнього Дніпровського водосховища була найчисельнішою (52 види), зараз вона нараховує до 48 видів (при 10 таких, що вже не відзначаються, і 10 нових видах), а зміна видового складу іхтіофауни є найнижчою (31,7%).

З наведених даних видно (табл. 2), що зміна видового складу іхтіофауни відбувалася на різних ділянках Дніпра після їх зарегулювання по різному, в залежності в першу чергу від нових умов існування, які склалися у водосховищах, та, мабуть, і від навантаження рибного промислу.

Загалом, якщо розглядати іхтіофауну Середнього Дніпра в межах тільки усіх чотирьох майбутніх водосховищ разом, можна констатувати, що загалом для неї включалося до 66 видів, в минулому вона налічувала принаймні 53, зараз до 56 видів, достовірно зникли 7 (*E. mariae*, *A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *R. frisii*, *B. borysthenicus*, *S. labrax*), з'явилося 12 нових (*C. cultriventris*, *P. parva*, *A. pontica*, *L. gibbosus*, *P. demidoffii*, *G. baloni*, *B. brauneri*, *B. nudus*, *N. ratan*, *M. batrachcephalus*, *K. longicaudata*, *K. caucasica*) видів, видовий склад іхтіофауни змінився в середньому майже на третину (на 28,8%).

При порівнянні іхтіофауни сукупно лівобережних (Трубіж, Супій, Сула, Псел, Ворскла) і правобережних (Стугна, Рось, Вільшанка, Тясмин, Оріль, Самара) приток, слід відзначити, що за складом міног і риб вона загалом суттєво не відрізняється, хоча кожна із згаданих річок має свою специфіку і зміни видового складу (табл. 1). Для всіх разом лівобережних приток відзначалося до 55 видів, 46 у минулому, 46 зараз, при 8 таких, що тепер відсутні, і 7 нових видів, а зміна видового складу іхтіофауни досягає 27,3%. Для всіх разом правобережних приток відзначалося відповідно до 58 видів (48 у минулому, 48 зараз, такі, що тепер відсутні 7, нові 9), зміна видового складу іхтіофауни дорівнює 27,6%. Зазначимо, що зараз, наприклад, в правобережних притоках відзначаються *E. mariae*, *A. ruthenus*, *S. nigrolineatus*, *S. volgensis* тощо, які відсутні в лівобережних. Натомість тільки в них поки що відзначені *S. baltica* і *G. baloni*.

Узагальнення видового складу риб додаткової системи (приток) Середнього Дніпра (загалом відзначалося понад 60 видів, в минулому до 50, зараз до 48, таких, що вже не відзначаються 8 (*A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *A. pontica*, *R. frisii*, *V. vimba*, *B. sapa*, *B. borysthenicus*), нових видів 8 (*C. cultriventris*, *P. parva*, *G. aculeatus*, *S. volgensis*, *G. baloni*, *P. glenii*, *N. gymnotrachelus*, *M. batrachcephalus*), зміна видового складу в середньому склала 26,2%) і разом всієї іхтіофауни тільки водосховищ, створених на цій ділянці ріки, (загалом відзначалося до 66 видів, в минулому до 53, зараз до 56, таких, що вже не відзначаються 7 (*E. mariae*, *A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *R. frisii*, *B. borysthenicus*, *S. labrax*), нових видів 12 (*C. cultriventris*, *P. parva*, *A. pontica*, *G. aculeatus*, *P. demidoffii*, *G. baloni*, *P. glenii*, *B. brauneri*, *N. ratan*, *M. batrachcephalus*, *K. longicaudata*, *K. caucasica*), зміна видового складу в середньому 28,8%), дозволяє констатувати більше різноманіття видового складу міног і риб загалом всіх водосховищ як у минулому, так і зараз. Проте треба зазначити, що при вивченні іхтіофауни водосховищ у минулому до її складу звичайно відносили види, які характерні для річкових басейнів додаткової системи, і в новоутворених напівзамкнених водоймах, через нові гідрологічні умови, знищення потрібних для існування біотопів, збільшену чисельність хижаків, такі види звичайно жити не можуть, тобто включалися види, притаманні не водосховищу, а басейну такого водосховища (наприклад, *E. mariae*, *E. percniurus*, *R. belingi* та ін.).

Оскільки іхтіоценози додаткової системи (йдеться про притоки) є складовою іхтіоценозів усього басейну того чи іншого водосховища, можна констатувати

ти їх досить вагоме значення у збереженні видового складу певного басейну, вони відіграють роль своєрідного природного резервату генофонду його іхтіофауни. На прикладі Кременчуцького водосховища можна побачити, що низка видів цієї водойми, які раніше в ній (або на ділянці корінного русла) відзначалися, а зараз тут відсутні, відомі в притоках, зокрема це *P. borysthenicus* (Рось), *E. percunurus* (Супій), *P. cultratus* (Рось), *R. belingi* (Вільшанка), *Carassius carassius* (Супій, Сула, Тясмин), *M. fossilis* (Супій, Сула, Рось), *B. barbatula* (Супій, Сула, Рось, Тясмин) тощо, тобто вони залишаються у складі басейну водосховища. Загалом в іхтіофауні всього басейну Середнього Дніпра відзначалося до 68 видів (56 у минулому, 62 зараз), таких що вже зникли 6 (*A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *R. frisii*, *B. borysthenicus*, *S. labrax*), нових видів 12 (*C. cultriventris*, *P. parva*, *A. pontica*, *L. gibbosus*, *P. demidoffii*, *G. baloni*, *P. glenii*, *B. brauneri*, *N. ratan*, *M. batrachcephalus*, *K. longicaudata*, *K. caucasica*), зміна видового складу в середньому по басейну дорівнює 26,5%.

Слід констатувати, що, відбулися зміни не тільки в загальному складі іхтіофауни, але й у динаміці промислової іхтіофауни: у басейні Середнього Дніпра вже не відзначаються такі цінні види як *A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *R. frisii*, *B. borysthenicus* та інші, багато промислових видів зникло в окремих водосховищах чи стали там рідкісними тощо, проте стають звичайними і чисельними *C. cultriventris*, *P. parva*, *P. platygaster*, *G. aculeatus*, *S. nigrolineatus*, *P. glenii*, багато представників родини Gobiidae. Зазначимо також, що чимало видів (*E. mariae*, *A. ruthenus*, *A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *L. leuciscus*, *R. frisii*, *A. rossicus*, *E. percunurus*, *B. borysthenicus*, *C. carassius*, *S. labrax*, *L. lota*, *S. volgensis*, *P. demidoffii*, *G. baloni*, *G. acerina*), відзначених у загальному басейні Середнього Дніпра, занесені до Червоної книги України (2009). Це свідчить про необхідність приділяти більшу увагу моніторингу, охороні, і, по можливості, відтворенню цих (або хоч деяких з них) риб не тільки в басейні Дніпра, але і в інших водоймах України. Наскільки нам відомо, жодної цільової урядової програми по відтворенню у водоймах держави хоча б одного з перелічених вище видів не приймалося як після виходу попередньої, так і діючої зараз Червоної книги України. На жаль, продовжується використання безперспективної для іхтіофауни практики виснажливої експлуатації рибних ресурсів країни.

Наостанок слід зазначити, що наведені вище дані щодо сучасного стану іхтіофауни басейну Середнього Дніпра скоріше відображають стан вивченості як басейну в цілому, так і окремих його водойм. При цьому у більшості випадків дані, зокрема з вивчення іхтіофауни окремих річок, є застарілими (датовані 30–70-ми роками минулого століття). Прикладом цьому є сучасні відомості по іхтіофауні річок Рось і Стугна.

Заключення

Після зарегулювання корінного русла греблями Середній Дніпро перетворився на ланцюг із чотирьох великих водосховищ, внаслідок чого суттєво і відносно швидко змінилися гідрологічні, гідрохімічні, температурні, гідробіологічні та інші показники, які формувалися століттями. Зміни умов існування, в свою чергу, призвели до динаміки видового складу іхтіофауни цієї ділянки ріки. Разом із зникненням окремих видів або помітним зменшенням чисельності риб реофільно-оксифільного комплексу, спостерігається досить стала тенденція до збільшення чисельності і видового різноманіття окремих лімнофільних видів. Поява у водосховищах нових видів риб може свідчити про активне розширення ареалів представниками понто-каспійської іхтіофауни (тюлька, деякі бички та ін.), а також є результатом спрямованої (амури, товстолобики тощо) чи випадкової (чебачок

амурський, головешка ротань) інтродукції таких видів людиною. Зміни відбуваються і в іхтіофауні додаткової системи Середнього Дніпра, на річках якої побудовано чимало гребель, але можна вважати, що малі річки є резерватом іхтіофауни як окремого водосховища, так і басейну в цілому. Також слід констатувати, що й досі існує недостатній рівень сучасних фауністичних досліджень риб цього басейну. Особливо це стосується водойм додаткової системи і меншою мірою самих водосховищ, переважна більшість науково-дослідних робіт на яких присвячується вивченню лише промислових видів риб, їх біології, поширенню, тощо, а фауністичний склад водойми звичайно не наводиться або згадується побіжно. Отже, сучасний стан загальної іхтіофауни водосховищ Середнього Дніпра і його додаткової системи поки що залишаються поза увагою дослідників і потребують детальнішого вивчення із застосуванням сучасних методів обліку і обробки даних. Нарешті прийшов також час для запровадження цільових урядових програм по відтворенню у водоймах держави видів, занесених до Червоної книги України.

- Алексієнко М.В., 2009. Просторова структура молоді риб різних частин Кременчуцького та Канівського водосховищ // Рибогосподарська наука України. — № 1. — С. 21–25.
- Белинг Д.Е., 1914. Очерки по ихтиофауне Днепра. 1. Ихтиофауна Днепровского бассейна под Киевом // Тр. Днепр. биол. ст. — № 1. — С. 53–110.
- Белинг Д.Е., 1915. Очерки по ихтиофауне Днепра. К ихтиофауне Днепровского бассейна под Киевом // Тр. Днепр. биол. ст. — № 2. — С. 113–119.
- Белинг Д.Е., 1923. Морская игла – *Syngnathus nigrolineatus* Eichw. — в бассейне р. Днепра // Русский гидробиологический журнал (Саратов). — 2, №3-4. — С. 71–73.
- Белінг Д., 1928. Науково-дослідча робота Дніпровської біологічної станції за 1927 рік // Зб. праць Дніпр. біол. ст. ВУАН. — № 3. — С. 75–82.
- Белінг Д., 1929. Науково-дослідча робота Дніпрянської біологічної станції за 1928 рік // Зб. праць Дніпр. біол. ст. ВУАН. — № 5. — С. 227–238.
- Белінг Д., 1931. Дніпро та його життя. — Київ : ВУАН. — 95 с.
- Белінг Д., 1932. До аналізу риб населення середньої течії Дніпра // Журн. біо-зоологічного циклу ВУАН. — № 4. — С. 31–65.
- Белінг Д.О., 1935. Дніпро та його рибні багатства. — Київ : ВУАН., — 164 с.
- Белінг Д., 1937. Нотатки про іхтіофауну УРСР. 3. Деякі дані про іхтіофауну р. Тетерів і Рось // Тр. гідробіол. ст. (АН УРСР). — № 15. — С. 175–183.
- Беляев Л.Д., 1954. Роль придаточной системы в воспроизводстве рыбных запасов среднего течения р. Днепра // Третья эколог. конф.: Тез. докл. — Киев : Изд-во Киев. ун-та. — Ч. 2. — С. 5–8.
- Беляев Л.Д., 1955. Рыбохозяйственное значение придаточной системы среднего течения р. Днепра // Вестн. Днепропетровск. н.-и. ин-та гидробиологии. — 11. — С. 205–210.
- Беляев Л.Д., 1959. О фауне рыб каскада водохранилищ на малых реках Украины. // Тр. VI совещ. по пробл. Биологии внутренних вод (10–19 июня 1957 г.). — Москва; Ленинград : Изд-во АН СССР. — С. 447–452.
- Беляев Л.Д., 1960. Ихтиофауна низовьев притоков среднего течения Днепра // Вестн. Днепропетровск. н.-и. ин-та гидробиологии. — № 12. — С. 209–226.
- Беляев Л.Д., 1965. Состав ихтиофауны р. Псел в связи с гидростроительством // Биологические основы реконструкции, рационального использования и охраны южной зоны Европейской части СССР: Материалы зоол. совещ. — Кишинев. — С. 161–168.
- Беляев Л.Д., Галинский В.Л., Никитин В.Ф. и др., 1965. Молодь рыб Днепродзержинского водохранилища и условия ее питания // Биологические основы реконструкции, рационального использования и охраны южной зоны Европейской части СССР: Материалы зоол. совещ. — Кишинев. — С. 154–160.
- Богданов Б.М., 2007. Біологічні особливості популяції ляща та плітки Дніпродзержинського водосховища на сучасному етапі // Рибогосподарська наука України. — 2. — С. 87–89.
- Бондарев Д.Л., Христов О.А., Кочет В.Н., 2003. Ихтиофауна водоемов Днепровско-Орельского заповедника: ретроспективный анализ и современное состояние // Вісн. Дніпропетровськ. НУ. Біологія. Екологія. — 1, №11. — С. 13–20.
- Булахов В.Л., 1962. Об экологических условиях развития рыба в Днепровских водохранилищах // Вопр. экологии. — С. 19–22.
- Булахов В.Л., 1966. Обогащение ихтиофауны Ленинского водохранилища путем акклиматизации полупроходных видов рыб : Дис. ... канд. биол. наук. — Днепропетровск : ДГУ. — 268 с.

- Булахов В.Л., Василенко В.В., Тарасенко С.Н., 1977. Характеристика ихтиофауны и рыбного промысла Запорожского водохранилища // Биол. аспекты охраны и рац. использ. окружающей среды. Днепропетровск : ДГУ. — С. 51–59.
- Булахов В.Л., Губкин А.А., Мясоедова О.М., Тарасенко С.Н., 1983. Современное состояние фауны позвоночных животных Днепропетровщины и необходимые меры по ее охране // Исчезающие растения, животные и ландшафты Днепропетровщины. — Днепропетровск : ДГУ. — Вып. 14. — С. 87–97.
- Булахов В.Л., Новицький Р.О., Пахомов О.Є., Христов О.О., 2008. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Кружлороті (Cyclostomata). Риби (Pisces). — Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетру ун-ту. — 304 с.
- Вавилова Н.О., Поліщук В.В., Сурмій А.І. та ін., 1964. Видовий склад риб Дніпра у районі Канівського учлігоспу. — Вісн. Київ. ун-ту. Сер. біол. — № 6. — С. 125–128.
- Вашенко О.М., 1958. Исследование ихтиофауны в районе будущего Кременчугского водохранилища в связи с осуществлением рыбохозяйственных мероприятий по направленному формированию рыбных запасов водохранилища: Отчет по II разделу темы № 3 темплана 1958 г. — Киев : УкрНИИРХ. — 14 с.
- Великохатко Ф.Д., 1929. Риби Білоцерківщини. — Біла Церква : Вид-во Білоцерків. краєзнавч. товариства. — 2, № 3. — 34 с.
- Волков А.Н., 1965. Об урожайности молоди рыб Кременчугского водохранилища // Рыбное хоз-во (Киев). — № 2. — С. 62–65.
- Волков А.Н., 1967. Роль притоков в общей урожайности молоди рыб Кременчугского водохранилища // Рыбное хоз-во (Киев). — № 4. — С. 11–15.
- Волков А.Н., 1969. Изменения численности молоди рыб, вызванные сооружением Кременчугской ГЭС // Рыбное хоз-во (Киев). — № 8. — С. 56–62.
- Волков А.Н., 1971. Видовой состав и урожайность молоди рыб в зоне сооружаемого Каневского водохранилища // Рыбное хоз-во (Киев). — № 12. — С. 99–103.
- Волков А.Н., 1975. Изменения величины и структуры урожая молоди рыб Кременчугского водохранилища в период 1963–1972 гг. // Рыбное хоз-во (Киев). — № 20. — С. 71–78.
- Волков А.Н., Власенко В.Н., 1978. Видовой состав и величина урожая молоди рыб в Кременчугском водохранилище после сооружения Каневской ГЭС // Рыбное хоз-во (Киев). — № 27. — С. 62–66.
- Діденко О.В., 2013. Особливості поширення амурського чебачка (*Pseudorasbora parva*) в Дніпродзержинському водосховищі // Рибогосподарська наука України. — 3. — С. 15–25.
- Дрозд Н.И., 1953. Материалы по типизации рек Украинской ССР. Т. 2. Гидрографические характеристики рек Украинской ССР. — Киев : Изд-во АН УССР. — 349 с.
- Глотова Н., Куцоконь Ю., Подобайло А., 2012. Розподіл дрібнорозмірного рибного населення на мілководдях річки Удай НПП “Пирятинський” // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. — С. 10–11.
- Егерман Ф.Ф., 1927. Рыболовство по Днепру в районе порога Вильный — р. Ингулец в 1926 г. // Тр. ВУГЧАНПОС. — № 19-20. — С. 9–19.
- Егерман Ф.Ф., 1929. Современное рыболовство реки Днепра в районе от порога Вильного до устья р. Ингульца // Тр. Гос. ихтиол. опытн. станции (Херсон). — 5, № 1. — С. 5–231.
- Журавель П.А., 1948. О нахождении украинской миноги в устье р. Самары // Вестн. н.-и. ин-та гидробиол. Днепропетровск. ун-та. — № 8. — С. 137–139.
- Залевский С.В., 1969. Зона затопления Каневского водохранилища и ее рыбохозяйственное использование // Рыбное хоз-во (Киев). — № 8. — С. 107–115.
- Залевский С.В., Сальников Н.Е., 1972. Состав и распределение рыб в районе будущего Каневского водохранилища // Рыбное хоз-во (Киев). — № 14. — С. 78–83.
- Кесслер К.Ф., 1856. Естественная история губерний Киевского учебного округа. Рыбы. — Киев : Университет. — 98 с.
- Коновалов П.М., Симонова Л.Г., 1965. Кременчугское водохранилище и перспективы его рыбохозяйственного использования // Рыбное хоз-во (Киев). — № 2. — С. 33–40.
- Короткий Й.І., 1937. Іхтіофауна порожистої частини Дніпра та її зміни під впливом побудування греблі Дніпрельстану // Вісн. Дніпропетровськ. гідробіол. станції. — № 2. — С. 133–141.
- Короткий Й.І., 1938. Нотатки про іхтіофауну Дніпровського водосховища // Зб. робіт біол. фак-ту Дніпропетровськ. держ. ун-ту. — Вип.2. — С. 49–54. — (Наук. записки Дніпропетровськ. держ. ун-ту. — 9, № 2).
- Короткий Й.І., 1949. Іхтіофауна водойм системи Проточі // Тр. ін-ту гідробіології АН УРСР. — № 24. — С. 32–39.
- Короткий И.И., 1950. Рыбохозяйственная оценка р. Орели и использование ее для выращивания товарного карпа // Тр. н.-и. ин-та прудового и озерно-речного рыбного хозяйства. — № 7. — С. 174–181.
- Коханова Г.Д., Гурбик О.Б., Діденко О.В., 2009. Рибогосподарська характеристика Канівського водосховища за період його промислової експлуатації // Рибогосподарська наука Украї-

- ни. — № 1. — С. 9–15.
- Кундиев В. А., 1986. Фаунистические комплексы и экологические группы личинок и мальков рыб в водохранилищах Среднего Днепра // Пробл. общей и молекул. биологии (Киев). — № 5. — С. 59–62.
- Куцоконь Ю. К., 2004. Дослідження рибного населення басейну річки Рось // Вісн. Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка. Біологія. — № 42-43. — С. 34–36.
- Куцоконь Ю. К., 2006. Знахідка бичка головака, *Neogobius kessleri* (Gobiidae, Perciformes) у річці Росі // Вестн. зоології. — № 5. — С. 456.
- Куцоконь Ю. К., Негода В. В., 2006. Ротан-головешка, *Percottus glenii* (Odontobutidae, Perciformes) — новий для басейну річки Рось вид // Вестн. зоології. — № 3. — С. 282.
- Куцоконь Ю. К., Циба А. О., 2011. Сучасний видовий склад рибного населення правих приток Середнього Дніпра, Росі та Стугни // Сучасні проблеми теоретичної і практичної іхтіології: Тези IV Міжнар. іхтіолог. наук.-практ. конф., 7–11 вересня 2011. — Одеса : Фенікс. — С. 146–149.
- Куцоконь Ю. К., Циба А. О., Куйбіда В. В., 2011. Попередні дані щодо сучасного видового складу рибного населення р. Трубіж (басейн Дніпра) // Сучасні проблеми теоретичної і практичної іхтіології: Тези IV Міжнар. іхтіолог. наук.-практ. конф., 13-16 вересня 2012. — Чернівці : Книги XXI. — С. 134–136.
- Луговая Т. В., 1977. Рыбохозяйственное освоение Днепродзержинского водохранилища и его перспективью // Рыбное хоз-во (Киев). — № 25. — С. 43–48.
- Ляшенко О. Ф., 1970. Видовий склад, розміщення та врожайність молоді риб Кременчуцького водоймища // Біологія риб Кременчуцького водоймища. — Київ : Наук. думка. — С. 119–148.
- Ляшенко А. Ф., Иванюков Н. Г., 1970. Численность молодежи рыб и заморы ее на мелководьях Кременчугского водохранилища в условиях «цветения» воды // Гидробиол. журн. — 6, № 5. — С. 57–65.
- Макеев Д. Б., 1961. Днепродзержинское водохранилище // Изв. ГосНИОРХ (Ленинград). — 50. — Ч. 1. — С. 119–131.
- Манило Л. Г., 2009. К распространению некоторых видов семейства бычковых рыб (Perciformes, Gobiidae) в водах Украины // Вестн. зоології. — № 3. — С. 275–281.
- Мельников Г. Б., 1955. Ихтиофауна озера Ленина (Днепровского водохранилища) после его восстановления // Вестн. Днепропетровск. н.-и. ин-та гидробиологии. — № 11. — С. 163–188.
- Мельников Г. Б., 1960. Биология и промысловая характеристика рыб среднего течения Днепра в связи с прогнозом рыбного хозяйства Днепродзержинского водохранилища // Вестн. Днепропетровск. н.-и. ин-та гидробиологии. — № 12. — С. 171–208.
- Мельников Г. Б., Булахов В. Л., 1962. К вопросу о направленном формировании фауны рыб озера Ленина // Тр. зон. сов. по типологии и биол. обоснованию рыбохоз. исп. внутр. (пресноводных) водоемов южной зоны СССР. — Кишинев: Штиинца. — С. 320–323.
- Мельников Г. Б., Коблицкая А. Ф., 1948. Изменение ихтиофауны р. Самары в результате катастрофического спада воды // Вестн. Днепропетровск. н.-и. ин-та гидробиологии. — № 8. — С. 131–135.
- Мовчан Ю. В., 2009. Риби України (таксономія, номенклатура, зауваження) // Зб. праць Зоол. музею. — 2008-2009. — № 40. — С. 47–86.
- Мовчан Ю. В., 2011. Риби України (визначник-довідник). — Київ : Золоті ворота. — 444 с.
- Мовчан Ю. В., Манило Л. Г., Смирнов А. И. и др., 2003. Каталог коллекций Зоологического музея ННПМ НАН Украины. — Киев : Зоомузей ННПМ НАН Украины. — 342 с.
- Молоків-Журський П. П., 1928. Риби Кременчуччини. — Кременчужке товариство краєзнавства. — 80 с.
- Назаров О. Б., Борисенко А. В., 2013. Сучасний стан промислової іхтіофауни Дніпродзержинського водосховища // Рибогосподарська наука України. — 4. — С. 38–49.
- Новіцький Р. О., 2005. Види-аутакліматизанти у складі іхтіофауни Дніпровського (Запорізького) водосховища // Біорізноманіття та роль зооценозу в природних і антропогенних екосистемах: Матеріали III Міжнар. наукової конф. — Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ДУ. — С. 84–85.
- Новіцький Р. А., 2001. О поимках угря речного *Anguilla anguilla* (L.) в Каховском водохранилище в 1998–2000 гг. // Вестн. зоології. — 34, № 2. — С. 37.
- Новіцький Р. О., Білик С. В., Міщенко А. О., 2006. Перша знахідка пуголовки зірчатої *Benthophilus stellatus stellatus* на середній течії р. Самара в Дніпропетровській обл. // Вестн. зоології. — № 6. — С. 528.
- Новицкий Р. А., Христов О. А., Кочет В. Н., Бондарев Д. Л., 2002. Аспекты аутаклиматизации рыб в Днепровском (Запорожском) водохранилище // Вестн. ДНУ. Биология, экология. — 1, № 10. — С. 87–90.
- Новицкий Р. А., Христов О. А., Кочет В. Н. и др., 2005. Аннотированный список рыб Днепровского (Запорожского) водохранилища и его притоков // Вісник ДНУ. Біологія, екологія. — Дніпропетровськ : ДНУ. — 1, № 13. — С. 185–201.
- Новіцький Р. О., Мовчан Ю. В., 2009. Західка міноги української *Eudontomyzon mariae* (Petromyzontida, Petromyzontidae) у річці Орель // Вестн. зоології. — № 6. — С. 528.

- Носаль П., 1937. Аналіз складу рибнаселення заплавлених водойм в районі Середньодніпровського заповідника // Зб. праць Середньодніпр. заповідника. — № 1. — С. 69–127.
- Носаль П.Д., 1947. Матеріали до екології риб Дніпра в районі Канівського біогеографічного заповідника // Зб. праць Канів. біогеогр. заповідника. — 2. — № 2. — С. 3–76.
- Озінковська С.П., Котовська Г.О., Христенко Д.С., Полторацька В.І., 2009. Видовий склад молоді риб Кренчуцького водосховища // Рибогосподарська наука України. — № 4. — С. 15–20.
- Паншин І., 1931. До іхтіофауни р. Дніпра в районі від Дніпропетровська до Нікополя // Зб. праць Дніпр. біол. станції. — № 6. — С. 111–139.
- Паньков А.В., 2007. Перша знахідка бичка-кніповічії кавказького *Knipowitschia caucasica* (Pisces, Gobiidae) у прісних водах України // Вестн. зоології. — № 1. — С. 92.
- Пинчук В.И., Смирнов А.И., Коваль Н.В. и др., 1985. О современном распространении бычковых рыб (Gobiidae) в бассейне Днепра // Гидробиологические исследования пресных вод. — Киев : Наук. думка. — С. 121–130.
- Подобайло А.В., 2008. Рибне населення середньої течії р. Удай // Сучасні проблеми теоретичної і практичної іхтіології: Тези I Міжнародної іхтіологічної науково-практичної конференції, 18–21 вересня 2008 р. — Канів. — С. 115–118.
- Полтавчук М.А., 1976. О рыбном населении малых рек Лесостепи среднего Приднепровья Украинской ССР // Збірник праць Зоологічного музею. — № 36. — С. 43–53.
- Сабодаш В.М., Ткаченко В.А., 2002. Розповсюдження в водоймах України небажаних вселенців, небезпечних для автохтонної іхтіофауни і рибицтва // Аграрна наука і освіта. — 3. — № 1-2. — С. 27–30.
- Ситник Ю.М., Шевченко П.Г., Подобайло А.В., Салій С.М., 2008. Дослідження видового складу іхтіофауни верхньої частини «київської ділянки» Канівського водосховища // Сучасні проблеми теоретичної і практичної іхтіології: Тези I Міжнар. іхтіол. наук.-практ. конференції, 18–21 вересня 2008 р. — Канів. — С. 135–138.
- Смирнов А.И., 2001. Антропогеннообумовлені зміни складу іхтіофауни Дніпра у районі Києва з середини XIX до кінця XX ст. // Вісн. націон. науково-природничого музею. — № 1. — С. 142–146.
- Сухойван П.Г., Вятчанина Л.И., 1989. Рыбное население и его продуктивность // Беспозвоночные и рыбы Днепра и его водохранилищ. — Киев : Наук. думка. — С. 136–173.
- Сыроватский И.Я., Гудимович П.К., 1927. Рыболовство в районе Днепровских порогов // Тр. Гос. ихтиол. опытн. станции. — 3, № 1. — С. 109–178.
- Тарасенко С.Н., Христов О.А., 1986. Современное состояние рыбных запасов Запорожского водохранилища и пути их оптимизации. Экологические основы воспроизводства биологических ресурсов степного Приднепровья — Днепропетровск : Изд-во ДГУ. — С. 101–110.
- Тарасенко С.Н., Христов О.А., Кочет В.Н., 1989. Опыт разработки регионального кадастра ихтиофауны центрального степного Приднепровья: Тез. докл. Всес. совещ. по проблеме кадастра и учета животного мира. — Уфа. — ч. 1. — С. 61–63.
- Фауна позвоночных Днепропетровщины, 1984 // Булахов В.Л. и др. — Днепропетровск : Изд-во ДГУ. — 68 с.
- Фауна України, 1982. Т. 8. Риби. Вып. 4 / Щербуха А.Я. — Киев : Наук. думка. — 384 с.
- Фауна України, 1983. Т. 8. Риби. Вып. 2. Ч. 2 / Мовчан Ю.В., Смирнов А.И. — Київ : Наук. думка. — 360 с.
- Фауна Украины, 1986. Т. 8. Рыбы. Вып. 5 / Смирнов А.И. — Киев : Наук. думка. — 320 с.
- Фауна Украины, 1988. Т. 8. Рыбы. Вып. 3 / Мовчан Ю.В. — Киев : Наук. думка. — 368 с.
- Федий С.П., Беляев Л.Д., 1960. О фауне рыб реки Ворсклы // Вестник Днепропетровского научно-исследовательского института гидробиологии. — № 12. — С. 227–240.
- Фещенко А., 1928. Корсунські острови та їхня околиця // Краєзнавство. — № 4. — С. 13–19.
- Циба А.О., 2014. Сучасна іхтіофауна р. Стугна, як віддзеркалення стану рибного населення малих річок басейну середнього Дніпра. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук. — Київ. — 23 с.
- Чаплина А.М., 1955. Ихтиофауна Самарського водохранилища после его восстановления // Труды Днепропетровского научно-исследовательского института гидробиологии. — № 11 — С. 155–162.
- Червона книга України, 2009. Тваринний світ — Киев : Глобалконсалтинг. — 624 с.
- Шарлеман Э., 1914. Очерк Труханова (Алексеевского) острова // Тр. Днепр. биол. станции (Киев). — № 1. — С. 15–35.
- Manilo L.G., Didenko A.V., 2013. A record of the ratan goby, *Ponticola ratan* (Nordmann, 1840) (Gobiidae, Perciformes), in the Dneprodzerzhinsk reservoir (Dnieper River) // Vestnik zoologii. — № 4. — P. 335–341.

Yu.V. Movchan, A.M Roman

MODERN FISH FAUNA OF MIDDLE DNIEPER BASIN (FAUNISTIC REVIEW)

The data on the species composition of cyclostomes and fish of four reservoirs and their major tributaries. At present ichthyofauna Kanev Reservoir Basin has 51, Kremenchug Reservoir Basin — 46, Dneprodzerzhinsk Reservoir Basin — 43 and Dnieper Reservoir Basin — 54 species. Generally Middle Dnieper basin ichthyofauna includes 68 species (56 in the past, 62 now), such that already extinct — 6 (*A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *R. frisii*, *B. borysthenticus*, *S. labrax*), new species — 12 (*C. cultriventris*, *P. parva*, *A. pontica*, *L. gibbosus*, *P. demidoffii*, *G. baloni*, *P. glenii*, *B. brauneri*, *N. ratan*, *M. batrachocephalus*, *K. longicaudata*, *K. caucasica*), change in species composition of fish in the Middle Dnieper is 26.5%.

Key words: ichthyofauna, change of species composition, Middle Dnieper, Ukraine.

Ю.В. Мовчан, А.М. Романь

СОВРЕМЕННЫЙ СОСТАВ ИХТИОФАУНЫ БАСЕЙНА СРЕДНЕГО ДНЕПРА
(ФАУНИСТИЧЕСКИЙ ОБЗОР)

Приведены данные касательно видового состава круглоротых и рыб четырех водохранилищ Днепра (Каневского, Кременчугского, Днепродзержинского и Днепровского) и их основных притоков. На современном этапе ихтиофауна бассейна Каневского водохранилища насчитывает 51, Кременчугского — 46, Днепродзержинского — 43 и Днепровского — 54 вида. В целом ихтиофауна бассейна Среднего Днепра насчитывала до 68 видов (56 в прошлом, 62 на данный момент), исчезнувших — 6 (*A. gueldenstaedtii*, *A. stellatus*, *H. huso*, *R. frisii*, *B. borysthenticus*, *S. labrax*), новых видов — 12 (*C. cultriventris*, *P. parva*, *A. pontica*, *L. gibbosus*, *P. demidoffii*, *G. baloni*, *P. glenii*, *B. brauneri*, *N. ratan*, *M. batrachocephalus*, *K. longicaudata*, *K. caucasica*), изменения в видовом составе рыб по Среднему Днепру равны 26,5%.

Ключевые слова: ихтиофауна, изменение видового состава, Средний Днепр, Украина.

Contact:

A.M Roman,
National Museum of Natural History NAS Ukraine,
15 B. Khmelnytsky Str., Kyiv, 01601 Ukraine.
E-mail: ram_fish@mail.ru

Контакт:

Романь А.М.,
Національний науково-природничий музей НАН України
вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01601 Україна
E-mail: ram_fish@mail.ru